

ОСВІТНІЙ РЕЗУЛЬТАТ У СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІВ

В статті представлено досвід запровадження системи підвищення кваліфікації викладачів класичного університету. Подано характеристику програми підвищення кваліфікації педагогів вищої школи у сфері дистанційного навчання. Здійснено аналіз освітнього результату навчання у контексті вікової різноманітності слухачів та методики управління навчанням.

Ключові слова: підвищення кваліфікації викладачів, віртуальне середовище для навчання, дистанційний курс, управління навчанням, менеджер навчання, інформаційно-комунікаційні технології.

Постановка проблеми. XXI століття оцінюється як епоха становлення інформаційного суспільства, у якому ключову роль відіграють знання, інформація, технології та люди, які ними володіють. Формування світового інформаційного банку знань, яке передбачено програмою ЮНЕСКО до 2015 р., вимагає здійснення реформ освітньої галузі у більшості розвинених країн. На шляху формування демократичного суспільства такі реформи очікуються і в Україні. Сьогодні в Україні фактично закладається нова державна ідеологія і політика, відбуваються зміни у державних інституціях, народжуються нові соціальні стратегії. Прийнятий закон "Про вищу освіту", можна вважати системним проектом змін, який надасть можливість вивести українську вищу освіту на європейський шлях розвитку.

Модернізація вітчизняної освіти в контексті євроінтеграції має на меті підвищення її якості, досягнення нових освітніх результатів, адекватних вимогам суспільства. Вона значною мірою обумовлена тим, що освітній процес став меншою мірою відповідати соціальним очікуванням. Очевидно, що в цих умовах існує потреба у педагогах нової формації, здатних модернізувати зміст своєї діяльності. Високий рівень вимог, що пред'являються суспільством і професійним співтовариством до педагогічної діяльності, актуалізує проблему формування професіоналізму діяльності та особистості викладачів вищої школи.

Це потребує постійного вдосконалення наявних і набуття нових знань, орієнтації кожного на професійне зростання. Задоволення цих та інших вимог може здійснюватися за умови включення викладачів в різні системи перепідготовки та підвищення кваліфікації у сфері інформаційно-комунікаційних технологій [2].

Актуальність проблеми оновлення освіти сьогодні пояснюється також й стрімким поширенням різних інновацій, зокрема технологій дистанційного навчання, з одного боку, і недостатнім володінням ними педагогами, з іншого. Назріла нагальна потреба в удосконаленні кадрового ресурсу вищих навчальних закладів України [8].

Аналіз наукових джерел свідчить про те, що на сьогодні сформувався двоїстий характер розуміння сутності якості освіти, а саме - як процесу і як результату. Якість освіти сьогодні – це багатоаспектне поняття. Воно включає ряд взаємопов'язаних компонентів, що складають цілісну систему знань, вмінь та навичок, необхідних для формування суспільно активної, здатної приймати рішення в складних умовах, особистості. Виходячи з цього, якість освітнього процесу (рівень його організації, адекватність методів і засобів навчання, кваліфікація викладачів і т. д.) сама по собі ще не гарантує якості освіти в цілому, так як його цілі можуть не повною мірою відповідати новим потребам суспільства, а зміст поняття "освітні результати" набуває сьогодні нової якості. Про це свідчать дослідження таких науковців як О. Лебедєв, А. Майоров, М. Рижаків, С. Шишов, В. Кальней та ін.

Одним із чинників, що впливає на якість та результат освіти є рівень кваліфікації педагога у певній галузі знань, а також рівень компетенцій, який відповідає вимогам сьогодення. Дослідження проблеми підвищення кваліфікації педагога вищої школи знайшло своє відображення у працях Ю. Алферова, І. Зязюна, Л. Кайдалової, І. Курдюмова, В. Кухаренко, Г. Матушанського, Л. Писарева, Н. Щокіної та ін. [1, 4, 7].

Зокрема, В. Кухаренко зазначає, що підвищення кваліфікації фахівців можна розглядати не тільки як особистісний процес вдосконалення та саморозвитку. Але і як державну систему, завдяки функціонуванню якої, забезпечується якісна робота галузі та формуються нові кадри, кваліфікація яких відповідає усім вимогам сучасності. Погоджуємось із тезою про те, що засади, на яких базується стратегія системи підвищення кваліфікації викладачів університету, повинні бути спрямовані на створення цілісної та гнучкої моделі навчання, яка включатиме як звичайну, так і дистанційну форми навчання [5].

Мета статті передбачає аналіз результатів та виявлення проблемних аспектів впровадження системи підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки у сфері дистанційної освіти.

Результати теоретичного аналізу. Колишня система освіти, яка багато десятиліть успішно готувала для країни висококваліфіковані кадри, сьогодні вже значною мірою не здатна забезпечити досягнення необхідного освітнього рівня фахівця. Орієнтація на нові освітні результати тягне за собою істотні зміни. Перш за все, актуалізується завдання формування навичок самостійної пізнавальної та практичної

діяльності тих, кого навчають. Основною метою навчального процесу стає не тільки засвоєння знань, а й оволодіння способами цього засвоєння, розвиток пізнавальних потреб і творчого потенціалу студентів.

Базові вимоги до класичного "очного" викладача, сформульовані І. Подласим, включають високий рівень знань предметної галузі, вміння спланувати роботу, дидактичні, перцептивні та комунікативні вміння, здатність до емоційно-вольового впливу, вміння пізнавати та об'єктивно оцінювати педагогічні ситуації, не втратили своєї актуальності в умовах формування нової освітньої парадигми [9]. Однак, вважаємо, що вимоги до викладача, якому доведеться працювати в сучасній освітній системі, зазнають трансформації під впливом стрімкого проникнення інформаційно-комунікаційних технологій у сферу навчання.

Особливо гостро постає ця проблема в умовах поширеного нині, так званого, "змішаного" навчання, під яким прийнято розуміти консолідацію традиційних засобів навчання – роботи в аудиторіях, з нетрадиційними, наприклад, обговоренням за допомогою електронних форумів та вебінарів. Експансія Інтернету, технології якого застосовуються у всіх "узаконених" формах навчання, у тому числі й дистанційних, призвела до того, що сьогодні можна уже сформулювати вимоги до викладача, необхідні для реалізації його нової функції – менеджера навчання. При комплексному використанні засобів інформаційно-комунікаційних технологій викладач може виступати у різних ролях – він може працювати як у безпосередньому контакті зі студентом, так і навчати опосередковано, використовуючи телекомунікаційні засоби та системи управління навчанням. Сучасний педагог покликаний створювати умови для самостійного навчання, виступати у ролі партнера, координатора, консультанта.

Забезпечуючи вирішення актуальних проблем викладання і питань методичного характеру, пов'язаних з нововведеннями в системі вищої освіти, автором була складена та реалізована програма курсу підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників університету у сфері дистанційного навчання.

Протягом травня – грудня 2014 р. слухачами курсів стали 90 викладачів університету різного професійного спрямування та різних вікових категорій. Завдання, які сформульовані у програмі курсів, підпорядковані основній меті – переорієнтації професійної свідомості та мислення викладача на нові нестереотипні моделі педагогічної діяльності. Програма навчання розрахована на 34 години аудиторних занять та 20 годин самостійної роботи і реалізується у формі проблемних лекцій та семінарів-тренінгів, on-line та off-line консультацій засобами системи управління навчанням Moodle (англ. Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment) – модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище. Програма курсів включає такі теми: 1. Методологічні засади дистанційного навчання. 2. Системи дистанційного навчання. 3. Методика формування структури дистанційного курсу. 4. Дистанційний курс в Moodle. 5. Управління навчанням в Moodle.

Завдання курсів підвищення кваліфікації – навчити слухачів створювати власні дистанційні курси у Moodle, здійснювати комунікацію із учасниками дистанційного курсу засобами Moodle, здійснювати моніторинг та контроль навчальної діяльності учасників дистанційного курсу; використовувати ресурси Moodle для структуризації навчального матеріалу; застосовувати діяльнісні елементи у створеному дистанційному курсі; формувати базу тестових завдань в Moodle; вести електронний журнал оцінювання.

Під час навчання викладачі отримують навички дистанційного навчання в якості студента, що забезпечує максимальне наближення до реальних умов, у яких викладач може оцінити можливості використання технологій дистанційного навчання у професійній діяльності. Навчання відбувається за "змішаною" моделлю. Заняття проходять очно у комп'ютерних класах, під керівництвом автора програми підвищення кваліфікації. Практична складова програми курсів підвищення кваліфікації передбачає функціонування дистанційного курсу "Базові навички роботи у системі управління навчанням Moodle". Цей курс дозволяє самостійно оволодіти навичками використання ресурсів Moodle. Окрім доступу до теоретичних матеріалів слухачі мають можливість виконувати практичні завдання і надсилати їх менеджеру навчання, спілкуватись у режимі off-line або on-line з менеджером навчання та між собою. Це забезпечує цілковите "занурення" викладача у віртуальне навчальне середовище у ролі студента. Як показала практика, такий підхід є виправданим, оскільки дозволяє викладачеві сформувати уявлення про те, яким чином здійснювати управління навчанням на курсі, автором якого він стане у майбутньому.

За результатами навчання слухачі виконують випускову роботу. Виконання випускової роботи полягає у створенні фрагменту дистанційного курсу навчальної дисципліни та захисті її з демонстрацією ресурсів та інтерактивних елементів, розміщених на курсі. Захист робіт відбувається за гнучкою схемою – слухачі не обмежені у термінах і представляють роботи до захисту у міру їх сформованості. Це надає автору ширший простір для творчої праці. Створюючи фрагмент дистанційного курсу, автор курсу виступає в ролі викладача та менеджера навчання. Особливість процедури захисту випускної роботи полягає у тому, що презентуючи свій доробок, автор курсу виступає в ролі студента, який вперше реєструється на курсі.

Аналіз результативності навчання на курсах показав, що близько 80% слухачів після завершення навчання сформували дистанційні курси або їх фрагменти. Цей показник можна вважати освітнім результатом навчання, який як виявилось, залежить від вікового діапазону (рис. 1).

Такий розподіл принципово є очікуваним, оскільки викладачі у віковій категорії до 35 років набагато краще адаптуються до нових умов професійної діяльності, що формуються при використанні інформаційно-комунікаційних технологій. Ця категорія слухачів, як правило, обирає режим дистанційного навчання на курсах.

Слухачі курсів у віковій категорії від 35 до 45 років надають перевагу очному навчанням. Це обумовлено, в першу чергу тим, що ця категорія слухачів має нижчий рівень володіння базовими комп'ютерними технологіями і потребує більшої уваги з боку менеджера курсу. Впродовж навчання

серед слухачів цієї категорії спостерігається значне підвищення рівня мотивації до самовдосконалення. Адже для того, щоб створити якісний дистанційний курс необхідно, як мінімум, уміти працювати у текстовому та табличному процесорах, уміти змінювати формати даних тощо.

Рис. 1. Гістограма розподілу освітнього результату (%) слухачів за віковими категоріями

Серед викладачів старших 45 років переважна більшість виявляє зацікавлення до нових можливостей, які надає система дистанційного навчання Moodle. Але для цієї категорії слухачів, як показує практика, ефективність засвоєння нових знань пропорційна кількості індивідуальних занять.

Щодо організаційних аспектів процесу навчання педагогів, на нашу думку, групи слухачів для очного навчання необхідно формувати у кількості не більше десяти осіб. Це створить сприятливе комунікаційне середовище з можливістю реалізації індивідуального підходу до кожного слухача, що у свою чергу забезпечить достатньо високий рівень результативності.

Моніторинг професійної діяльності слухачів, які завершили навчання на курсах, дозволяє виокремити ряд проблем, що торкаються методичної складової системи підготовки педагогів до використання технологій дистанційного навчання. Зокрема це стосується структури дистанційного курсу "Базові навички роботи у системі управління навчанням Moodle". Змістове наповнення курсу було сформовано за класичною схемою: комунікативний блок, теоретичний блок, блок практичних завдань та блок методичного супроводу. Відповідно до такої структури будувався педагогічний сценарій навчання. У теоретичний блок включено теми: "Методологічні засади дистанційного навчання", "Системи дистанційного навчання", "Методика формування структури дистанційного курсу". Блок практичних завдань знайомить слухача із завданням, яке він повинен самостійно виконати після набуття практичних навичок використання відповідного ресурсу Moodle під керівництвом менеджера навчання. У блоці методичного супроводу слухачам надається можливість скористатись інструкціями щодо реалізації функції конкретного ресурсу у створюваному ними курсі. Як показує практика, така структура сценарію роботи на курсі має ряд недоліків. По-перше, не зовсім зручна навігація – доводиться часто переходити із блоку в блок, а це відволікає увагу від змісту виконуваного завдання, по-друге, втрачається інтерес до практичного застосування засвоєного матеріалу.

Слухачі перших трьох груп (45 осіб), які навчались за вище зазначеним сценарієм, виконали програму навчання, 39% з них створили фрагмент дистанційного курсу навчальної дисципліни та успішно захистили роботу. Решта три групи навчались за сценарієм, який відповідає оновленій структурі курсу. А саме: кожне практичне заняття виділене в один блок, у якому є ресурси з теоретичним матеріалом, завдання до виконання та методичні вказівки щодо використання тих ресурсів Moodle, які пропонуються до розгляду на практичному занятті. Додатково до таких блоків включались посилання на зовнішні ресурси мережі Internet відповідної тематики. Тобто, для опанування певного ресурсу в Moodle сформовано цілісну систему навчальних елементів. Зміна структури курсу та у певній мірі сценарію навчання дозволила отримати дещо неочікуваний результат – до захисту 36% слухачів представили не просто фрагменти дистанційних курсів відповідно до вимог програми, а практично повноцінні дистанційні курси навчальних дисциплін, які вже проходять апробацію у навчальному процесі. Отже, якість безпосередньо залежить від способу організації навчання, власне сценарію.

Окрім позитивних результатів та високого рівня зацікавленості до нових форм діяльності, виявлено і ряд психолого-педагогічних проблем специфічної діяльності викладачів у віртуальному освітньому середовищі. За таких умов значно зростає фізичне та психологічне навантаження на викладача, окрім того, викладач потрапляє у нормативно-правовий вакуум – відсутні виробничі норми його праці та не визначений його статус, і це значно знижує рівень мотивації до використання інноваційних технологій у професійній діяльності.

Висновок. Не викликає сумнівів, що існуюча система підготовки кадрів не відповідає вимогам сьогодення як в кількісному, так і в якісному відношенні. Але саме в цій сфері, з одного боку, гостро відчувається потреба у створенні нових, більш ефективних моделей освіти, а з іншого боку, існують

найбільш сприятливі передумови для їх втілення. Справа в тому, що інформаційно-комунікаційні технології самі по собі є досить дієвим інструментом пізнання, на основі яких формуються новітні технології навчання. За їх допомогою стає можливим здійснити перехід від традиційного репродуктивного до продуктивного навчання.

Останнє положення найближче стоїть до ідеї безперервної освіти, яка, проте, зводиться не тільки до цього. Ідея безперервної освіти спирається на педагогіку співробітництва та на системну інтеграцію різних рівнів освіти з тим, щоб вирішити надзавдання – виховати особистість із запасом інтелектуальних сил і системою їх безперервного поповнення, здатну долати освітню дистанцію довжиною в життя.

Отже, необхідно постійно звертатися до різних освітніх послуг у різні роки життєдіяльності, що, звичайно ж, буде відбуватися, перш за все, дистанційно, без відриву від основної діяльності. Для того, щоб педагог був готовим до сприйняття усіх інновацій, які з'являються у сучасних соціально-педагогічних умовах, необхідне систематичне оновлення знань та підвищення кваліфікації у сфері інформаційно-комунікаційних технологій. На нашу думку, це допоможе викладачу позбутися застарілих поглядів, зробить його більш адаптованим до зовнішніх змін. Це забезпечить відповідність тим специфічним вимогам, які дозволять викладачу ефективно функціонувати в сучасному насиченому інформацією, комунікаціями та технологіями освітньому середовищі.

Використані джерела

1. Алферов Ю. С. Оценка и аттестация кадров образования за рубежом / Ю. С. Алферов, И. М. Курдюмова. – М. : Российское педагогическое агентство, 1997. – 250 с.
2. Андреев А. А. Проблемы подготовки современного преподавателя высшей школы / А. А. Андреев [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.npstoik.ru/vio/inside.php?ind=articles&article_key=291.
3. Бутенко Н. Компетенції сучасного викладача вищої школи в контексті реалізації його місії / Н. Бутенко // Вісник Львів. ун-ту. Сер. пед. – 2009. – Вип. 25. Ч. 1. – С. 31–39.
4. Кайдалова Л. Г. Педагогічна майстерність викладача : навч. посіб. / Л. Г. Кайдалова, Н. Б. Щокіна, Т. Ю. Вахрушева. – Х. : Вид-во НФаУ, 2009. – 140 с.
5. Кухаренко В. М. Навчально-методичний комплекс підготовки викладача дистанційного навчання / В. М. Кухаренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Articles/krio/UDK-371.pdf>.
6. Лебедев О. Е. Управление образовательными системами: теория и практика / О. Т. Лебедев Учебно-методическое пособие. – СПб. : Отдел оперативной полиграфии НИУ ВШЭ – Санкт-Петербург, 2011. – 108 с.
7. Матушанский Г. Система повышения квалификации преподавателей высшей школы / Г. Матушанский // Высшее образование в России. – 2001. – № 2. – С. 116–118.
8. Плугина М. И. Совершенствование системы повышения квалификации как условие оптимизации профессионально-педагогической компетентности преподавателей высшей школы / М. И. Плугина [Электронный ресурс] // Прикладная психология и психоанализ: электрон. науч. журн. – 2011. – № 1. – Режим доступа: <http://ppip.idnk.ru>.
9. Подласый И. П. Новый курс: Учебник для студ. пед. вузов: В 2 кн. / И. П. Подласый. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – Кн. 1 : Общие основы. Процесс обучения. – 576 с. : ил.

Gerasyanchuk O.

EDUCATIONAL EFFECT IN THE SYSTEM OF THE TEACHERS' ADVANCED TRAINING

Solution of the problem of the conformity of the quality of education to the requirements of the social demands provides implementation of the methodical measures related to the forming of the corresponding professional level of a teacher and creation of the conditions and opportunities for the personal fulfillment and gaining of the expertise facing modern challenges. The high level of the requirements of the modern society and professionals imposed on the pedagogical activity demands continuous development and acquisition of the new knowledge as well as one's commitment to the professional advancement.

The experience of the implementation of the system of professional training of the traditional university lecturers is enlightened in the article. The program of professional training of the higher education teachers in the sphere of distant learning is characterized. The educational effect in the context of the age variety of the students and methods of the education management are analyzed.

The author proposes to form the system of the professional training of the university lecturers on the basis of the "mixed" model of education providing usage of the traditional methods realized in the virtual educational environment Moodle. Reasonability and effectiveness of the educational model grounded on the complete "involvement" of the lecturer into the virtual educational environment in the role of the student are substantiated in the research. The author considers the presented approach justified as it allows the lecturer to get an idea of the ways of management of his / her future curriculum.

Key words: *teachers' training, virtual environment for learning, distance course, management training, manager training, information and communication technologies.*

Стаття надійшла до редакції 22.10.2014